

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2026 №1
(10)

SAMARQAND – 2026

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

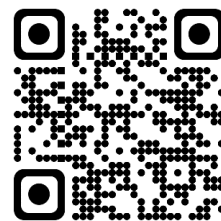
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2026

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
<p>Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston);</p> <p>Hakim XUSHVAQTOV – f-m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);</p> <p>Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);</p> <p>Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p> <p>Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p>	<p>Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);</p> <p>Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);</p> <p>Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);</p> <p>Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);</p> <p>Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);</p> <p>Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);</p> <p>Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);</p> <p>Elchin IBROHIMOV – f.f.d., professor (Ozarbayjon);</p> <p>Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);</p> <p>Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston);</p> <p>Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Ahmadjon MAVLONOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Ilyos JO‘RAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Ibodullo ZUBAYDULLAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Bahora YUNUSOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);</p> <p>Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston);</p> <p>Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston);</p> <p>Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).</p>

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Заместитель главного редактора:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Эльчин ИБРАГИМОВ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Ахмаджон МАВЛОНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Илёс ЖУРАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Иболулло ЗУБАЙДУЛЛАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Бахора ЮНУСОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – PhD (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ (Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMİY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);
Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);
Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);
Prof. Dr. Abduselam ARVAS (Turkey);
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);
Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);
Prof. Dr. Temur KOJA OGLU (USA);
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);
Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);
Prof. Dr. Elchin IBRAHIMOV (Azerbaijan);
Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);
Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Zarifa KHUSANOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Akhmadjon MAVLONOV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Ilyos JURAYEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Bakhora YUNUSOVA (Uzbekistan);
PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);
Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)
Technical staff: *Rakhmatulla SHOKIROV* (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);
Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);
Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);
Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNÖV (Özbekistan);
Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNÖV (Özbekistan);
Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEY (Özbekistan);
Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);
Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);
Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);
Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);
Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);
Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);
Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);
Prof. Dr. Elçin İBRAHİMOV (Azerbaycan);
Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);
Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Ahmadjon MAVLONOV (Özbekistan);
Doç. Dr. Ilyos JÖRAYEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Bahora YUNUSOVA (Özbekistan);
Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);
Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)
Teknik Personel: *Rahmatullah ŞOKİROV* (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ
BOKU QURULTOYINING 100 YILLIGI

Inomjon AZIMOV	
I-Turkologiya qurultoyida yozuv masalasi.....	8
МАРАЗЫКОВ Турусбек Сейдакматович	
Бир тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдөрдү классификациялоодо айрым бир маселелер.....	17
Elçin İBRAHİMOV	
Birinci Türkoloji qurultayda əlifba müzakirələri	27
Jo'ra Ochilovich XUDOYBERDIYEV	
Rossiyada turkologiya qurultoyini chaqirishga qilingan harakatlar	48
Emrah YILMAZ	
Türkiye'de Türkoloji'nin tarihsel seyri ve akademik inşası.....	62
Hezretgulı DURDIYEV, Kasım GAYİPOV	
Latin alfabesine geçiş sürecinde Birinci Türkoloji Kurultayı'nın stratejik rolü.....	82
TURKOLOG OLIMLAR HAYOTI	
ЮЛДАШЕВ Мусо Мухаммадиевич, ЮЛДАШЕВА Дильшода Мусаевна	
Игорь Валентинович Кормушин и его вклад в развитие тюркологии: исследовательское, организационное и международное измерения.....	90
TURKIY TILLAR VA TILSHUNOSLIKKA OID TADQIQOTLAR	
Игорь Валентинович КОРМУШИН	
О некоторых особенностях данных Махмуда Кашгари по тюркским диалектам XI в.	100
СДОБНИКОВ Вадим Витальевич	
Основные подходы к переводу священного корана на узбекский и русский языки	107
ЗУБАЙДУЛЛАЕВ Ибодулло Амриллоевич	
Роль тюркских языков как посредников в заимствовании исламской религиозной лексики в русский язык: исторический и лингвокультурологический аспекты.....	116
Narbibiş ŞAMMAÿEWA	
Frazeologik birlikleriñ sözlükde yerleşdirilişi.....	123
XOLMANOVA Zulxumor Turdiyevna	
Turkiy tillardagi lug'aviy birliklarning milliy tafakkurni aks ettirish va ma'lumot berish funksiyasi.....	130
MAVLONOV Axmadjon Xoshimovich	
Qipchoq shevasi leksikasining tarkibiy-mazmuniy tahlili.....	137
Nuriddin Abdumannonovich ALTINBOYEV	
Turk maqollarida zoonimlarning lingvomadaniy talqini: oila konsepti doirasida.....	148
Shakhnoza KHUSHMURODOVA	
The social nature of language and its role in shaping identity	156
XUSANOVA Gulasal Shuhratjon qizi	
Turli millat o'yinlari nomlarining etimologik tahlili	161
ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK	
SALOHİY Dilorom Isomiddin qizi	
“Boburnoma”da ayollar timsollari tadqiqi	167
Ekrem Çulfa	
21. yüzyılın Psikososyal ve pedagojik krizlerine karşı bir panzehir: Ali Şir Nevâî'nin “insan-ı kâmil” paradigması	178
Akram Haydarovich TOSHPO'LATOV	
Metamorfoza hodisasining badiiy-falsafiy ahamiyati	188
Foziljon SHUKUROV	
Isomiy Samarqandiyning “Futuh us-salotin” asarida Nizomiy dostonchilik an'alariga ergashish.....	197
MUXITDINOVA Badiya Muslihiddinovna, AXMEDOVA Baxtigul Xaitmurot qizi	
“Alpomish” dostoni va “Kitobi Dada Qo'rqut” asarida farzandsizlik motivi	205
ЮСУПОВА Шохсанам Мирзали кизи	
Прагматический анализ табуированных единиц в художественном тексте и методика интерпретации в полиэтнической аудитории.....	210
TURKIY XALQLAR TARIXI	
Zhalgas AYT MURATOV, Janilsin AYT MURATOVA	
İlk Karakalpak oyuncusu ve sanat emekçisi.....	217
DAVRONOV Xolbek Zokir o'g'li	
XVI asr ikkinchi yarmida Usmonli – Buxoro diplomatiyasi va unda Eron omili	225
Shoira HAMDAMOVA	
Samarqand viloyatida vaqf mulklarining boshqaruvi: Maxdumi Xorazmiy madrasasi vaqfnomasi tahlili	232

AZIZ MUSHTARIY!

Jurnalimizning ushbu soni 100 yilligini nishonlayotganimiz Birinchi Boku Turkologiya qurultoyining tarixiy va ilmiy merosi, alifbo munozaralari hamda sohaning akademik shakllanishiga bag'ishlangan teran tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Maqolalarning asosiy mazmunini Mahmud Koshg'ariyning dialektologik ma'lumotlaridan tortib, Qur'oni Karimning o'zbek va rus tillaridagi tarjimalariga doir asosiy yondashuvlargacha, turkiy tillardagi leksik-semantik birliklarning milliy tafakkurni aks ettirish funksiyasidan madaniy o'zlikni shakllantirishdagi lisoniy omillargacha bo'lgan keng ko'lamli mavzular tashkil etadi. Shuningdek, rus tilidagi islomiy terminologiya shakllanishida turkiy tillarning vositachilik roli, maqollardagi zoonimlarning lingvokulturologik tahlili, frazeologik birliklarning leksikografik talqini va badiiy matnlardagi tabu birliklarning pragmatik tahlili kabi o'ziga xos mavzular fanlararo uslubda tadqiq etilgan. Alisher Navoiyning "Komil inson" paradigmasi, "Boburnoma"dagi ayollar timsollari, Alpomish va Qo'rqut ota kitobidagi mushtarak motivlar hamda Nizomiy dostonchilik an'analarining Futuhu's-Salotin asaridagi akslari sinchiklab o'rganilgan. Bundan tashqari, metamorfoza hodisasining falsafiy asoslari, XVI asr Usmonli–Buxoro diplomatiyasi, Samarqanddagi vaqf mulklari boshqaruvi va qoraqalpoq sahna san'atining ilk namoyandalari kabi sotsiomadaniy tadqiqotlar turkologiya sohasiga yangi ufqlarni ochib beradi. Tahrir hay'ati sifatida turkiy dunyoning til, tarix va san'at merosiga nur sochuvchi ushbu boy ilmiy xazinani sizlarga taqdim etayotganimizdan mamnunmiz.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

This issue of our journal brings together in-depth studies focusing on the historical and scientific legacy of the First Turkology Congress in Baku, of which we celebrate the 100th anniversary, along with alphabet discussions and the academic construction of the field. The core axis of the articles ranges from Mahmud al-Kashgari's dialectological data to the fundamental approaches in the translations of the Holy Quran into Uzbek and Russian; and from the function of lexical-semantic units in reflecting national thought in Turkic languages to linguistic factors in the shaping of cultural identity. Within this framework, unique topics such as the intermediary role of Turkic languages in the formation of Islamic terminology in Russian, the linguacultural analysis of zoonyms in proverbs, the lexicographical placement of phraseological units, and the pragmatic analysis of taboo expressions in literary texts have been examined through an interdisciplinary method. Ali Şîr Nevâî's "The Perfect Human" paradigm, female figures in the Baburnama, common motifs in Alpamysh and the Book of Dede Korkut, and the reflections of the Nizami poetic tradition in the work Fütühü's-Selâtin have been meticulously analyzed. Furthermore, sociocultural studies such as the philosophical background of the metamorphosis phenomenon, 16th-century Ottoman–Bukhara diplomacy, the management of waqf properties in Samarkand, and the pioneers of Karakalpak performing arts open new windows for Turkology research. As the Editorial Board, we take great pride in presenting this rich heritage that sheds light on the linguistic, historical, and artistic legacy of the Turkic world.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Dergimizin bu sayısı; 100. yılını idrak ettiğimiz Bakü Birinci Türkoloji Kurultayı'nın tarihsel ve bilimsel mirası, alfabe tartışmaları ve sahanın akademik inşası üzerine odaklanan derinlikli çalışmaları bir araya getirmektedir. Yazıların ana eksenini; Mahmut Kaşgarlı'nın diyalektolojik verilerinden Kur'an-ı Kerim'in Özbekçe ve Rusça tercümelerindeki temel yaklaşımlara, Türk lehçelerindeki leksik-semantik birimlerin milli tefekkürü yansıtırma işlevinden kültürel kimliğin şekillenmesindeki dilsel faktörlere kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu çerçevede; Türk dillerinin Rusçadaki İslami terminolojinin oluşumundaki aracı rolü, atasözlerindeki zoonimlerin lingvokültürel tahlili, frazeolojik birimlerin leksikografik yerleşimi ve edebî metinlerdeki tabu ifadelerin pragmatik analizi gibi özgün konular disiplinlerarası bir yöntemle incelenmiştir. Ali Şîr Nevâî'nin "İnsan-ı Kâmil" paradigması, Babürnâme'deki kadın timsalleri, Alpamyş ve Kitab-ı Dede Korkut'taki ortak motifler ile Nizâmî destancılık geleneğinin Fütühü's-Selâtin eserindeki akisleri titizlikle irdelenmiştir. Ayrıca metamorfoz hadisesinin felsefi arka planı, XVI. yüzyıl Osmanlı-Buhara diplomasisi, Semerkant'taki vakıf yönetimi ve Karakalpak sahne sanatlarının öncü isimleri gibi sosyokültürel çalışmalar, Türkoloji araştırmalarına yeni pencereler açmaktadır. Yayın Kurulu olarak; Türk dünyasının dil, tarih ve sanat mirasına ışık tutan bu zengin birikimi sizlerle buluşturmanın kıvancını yaşıyoruz.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

В данный номер журнала включены исследования, посвященные историческому и научному наследию Первого Бакинского тюркологического съезда, 100-летие которого мы празднуем в текущем году, дебатам об алфавите и академическому становлению тюркологии. В центре внимания — широкий спектр тем: от диалектологических сведений Махмуда Кашгари до основных подходов к переводам Корана на узбекский и русский языки, от функции отражения национального сознания лексико-семантических единиц в тюркских языках до языковых факторов лультурного самосознания. Кроме того, в междисциплинарном аспекте исследованы такие темы, как посредническая функция тюркских языков в формировании исламской терминологии в русском языке, лингвокультурологический анализ зоонимов в пословицах. В выпуске основательно изучены парадигма «Совершенного человека» Алишера Навои, женские образы «Бабур-наме», общие мотивы в поэме «Алпамыш» и «Книге моего деда Коркута», а также традиции поэмотворчества Низами в произведении «Футух ус-салатин». Философские основы явления метаморфозы, вопросы Османско-Бухарской дипломатии XVI века, вакуфного управления в Самарканде, исследование первых представителей каракалпакского сценического искусства и другие социокультурные исследования открывают новые горизонты в тюркологии. Редакционная коллегия рада представить вам это богатое наследие, освещающее язык, историю и искусство тюркского мира.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

METAMORFOZA HODISASINING BADIY-FALSAFIY AHAMIYATI

PhD. Akram Haydarovich TOSHPO‘LATOV,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
dotsenti (Samarqand, O‘zbekiston)

 E-mail: toshpulatovakram92@gmail.com

 ORCID: 0009-0001-0718-5111

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19694895>

Annotatsiya

Mazkur maqolada adabiyotda obraz yaratishning o‘ziga xos usuli sifatida qaralayotgan metamorfoza motivi, uning o‘ziga xos xususiyatlari hamda nazariyasiga oid qimmatli ma’lumotlar berilgan. Tahlilga tortilayotgan dostonlar sujetida, kompozitsiyasida ushbu usulning muallif maqsadini ifodalashdagi o‘rni masalasi o‘rganilgan. Jumladan maqolamiz obyekti bo‘lgan turkiylarning “Qo‘rqut ota kitobi” dostoniga tegishli bir nechta hikoyalarning badiiy-g‘oyaviy qimmatini evrilish motivlari chegarasida tahlilga tortilgan. Ibtidoiy tasavvurlar mevasi bo‘lgan parilar, Xizr ota, devlar va ularning shaklini o‘zgartirib har xil qiyofalarga kirishi hamda ularning badiiy adabiyotda tutgan o‘rni masalasi chuqur yoritilgan. Asar qahramonlarining tabiat hodisalariga munosabati, ularning tabiat bilan uyg‘unlikda yashashi, shuning uchun ham daraxtga, toshga, hayvonlarga aylanib, yaxshilik yoxud yovuzlikka xizmat qilishi kabi badiiylik yaratish xususiyatlari ochib berilgan. Metamorfoza hodisasi muallifga obraz yaratishga vosita bo‘libgina qolmay, balki asarning badiiy-estetik g‘oyalar bilan boyishiga ham maksimal xizmat qilishligi talqinlarda ko‘zga tashlanadi.

Kalit so‘zlar: *Metamorfoza, evrilish, shakldan shaklga o‘tish, doston, turkiy birlik, Qo‘rqut ota, o‘g‘uzlar, umumturkiy, parilar, dev, tepako‘z, daraxtlar, tosh, o‘simlik, azroil, shaxzoda, zindon, choh, ayollar, botirlik, jahannam, ramziylik, mubolag‘a, usullar, uslub, obraz.*

THE ARTISTIC AND PHILOSOPHICAL SIGNIFICANCE OF THE PHENOMENON OF METAMORPHOSIS

PhD, Akram TOSHPULATOV

Assoc. Professor, Samarkand State University named after
Sharof Rashidov (Samarkand, Uzbekistan)

Abstract

This article provides valuable information on the motif of metamorphosis, a specific method of creating an image in literature, including its characteristics and theory. Within the plots and compositions of the analyzed epics (dastans), the role of this technique in expressing the author's intent is examined. In particular, several tales from the Turkic epic "The Book of Dede Korkut," the object of our article, are analyzed within the framework of transformation motifs, focusing on their artistic and ideological value. The issue of fairies (peri), Khidr, demons (divs), who are the fruits of primitive imaginations, their ability to change shape and take on various forms, as well as their role in fiction, is thoroughly covered. The features of artistic creation are revealed, such as the attitude of the epic's heroes toward natural phenomena, their harmony with nature, and, consequently, their transformation into trees, stones, and animals to serve good or evil. In the interpretations, it is evident that the phenomenon of metamorphosis not only serves the author as a means of creating images but also contributes most effectively to enriching the work with artistic and aesthetic ideas.

Key words: *metamorphosis, transformation, shape-shifting, epic (dastan), Turkic unity, Dede Korkut, Oghuz, Pan-Turkic, fairies (peri), demon (div), Tepegoz, trees, stone, plant, Azrael, prince, dungeon, well, women, heroism, hell, symbolism, hyperbole, techniques, style, image.*

ХУДОЖЕСТВЕННО-ФИЛОСОФСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ФЕНОМЕНА МЕТАМОРФОЗЫ

Акрам Хайдарович ТОШПУЛАТОВ,
доцент Самаркандского государственного университета
имени Шарофа Рашидова, PhD (Самарканд, Узбекистан)

Аннотация

В данной статье представлена ценная информация о мотиве метаморфозы, рассматриваемом как специфический способ создания образа в литературе, а также о его особенностях и теории. В сюжете и композиции анализируемых дастанов (эпосов) изучен вопрос роли данного приема в выражении авторского замысла. В частности, несколько сказаний, входящих в тюркский эпос «Книга моего деда Коркута», который является объектом нашей статьи, проанализированы в рамках мотивов превращения с точки зрения их художественно-идейной ценности. Глубоко освещен вопрос о феях (пери), Хызре (Хизре), дивах (дэвах), являющихся плодом первобытных представлений, их способности менять облик и принимать различные формы, а также их роли в художественной литературе. Раскрыты особенности создания художественности, такие как отношение героев произведения к явлениям природы, их жизнь в гармонии с природой, и, как следствие, превращение в деревья, камни, животных для служения добру или злу. В интерпретациях заметно, что феномен метаморфозы служит автору не только средством создания образа, но и максимально способствует обогащению произведения художественно-эстетическими идеями.

Ключевые слова: *метаморфоза, превращение, переход из формы в форму, дастан (эпос), тюркское единство, Коркут, огузы, общетюркский, феи (пери), див (дэв), Тепегёз, деревья, камень, растение, Азраил, принц, темница, колодец, женщины, героизм, ад, символика, гипербола, приемы, стиль, образ.*

Adabiyot inson ruhiyati, tafakkuri va jamiyat hayotini badiiy obrazlar orqali aks ettiruvchi muhim san’at turi hisoblanadi. Adabiy asarlarda voqelikni yanada ta’sirchan, chuqur va ramziy ifodalash uchun turli badiiy vositalardan foydalaniladi. Shunday vositalardan biri – metamorfoza hodisasidir. Metamorfoza (yunoncha *metamorphosis* – “o’zgarish”, “boshqa shaklga kirish”, “evrilish”) adabiyotda qahramonning tashqi ko’rinishi, ichki dunyosi yoki ijtimoiy mavqeyining keskin va tubdan o’zgarishini ifodalaydi [<https://www.chatgpt.com>]. Metamorfoza hodisasi orqali yozuvchi inson hayotidagi muhim voqealarni, ichki kechinmalarni, jamiyatdagi adolatsizlik va ziddiyatlarni ramziy shaklda ochib beradi. Shu sababli bu hodisa adabiyotda nafaqat sujet elementi, balki chuqur falsafiy va estetik ahamiyatga ega badiiy usul sifatida qadrlanadi.

Metamorfoza atamasining ildizlari qadimgi mifologik tasavvurlarga borib taqaladi. Qadimgi odamlar tabiat hodisalarini, hayot va o’lim sirlarini tushuntirish uchun afsona va rivoyatlarga murojaat qilganlar. Ushbu mifologik qarashlarda inson, hayvon va tabiat o’rtasidagi chegaralar aniq ajratilmagan bo’lib, bir shakldan boshqasiga o’tish tabiiy hol sifatida qabul qilingan. Ana shu mifologik tafakkur asosida metamorfoza adabiyotda mustahkam o’rin egallagan.

U dastlab sehr, xudolarning qudrati yoki taqdir kuchi bilan bog‘liq bo‘lgan bo‘lsa, keyinchalik insonning ichki ruhiy holatini ifodalovchi ramzga aylangan.

Evrilish hodisasi adabiyotda o‘zgarish, yangilanish va inqiroz tushunchalari bilan chambarchas bog‘liq. U inson hayotida yuz beradigan keskin burilishlarni, ichki va tashqi ziddiyatlarni ochib berishga xizmat qiladi. Metamorfoza orqali muallif kitobxonni oddiy voqealardan tashqariga olib chiqib, chuqur falsafiy mushohadalarga chorlaydi.

Quyida badiiy adabiyotdagi obraz yaratishning o‘ziga xos usullardan biri metamorfoza motivini turkiy xalqlarning qadimiy dostonlaridan biri “Qo‘rqut ota kitobi” (tarjimada kitob nomi shunday berilgan) asari misolida ko‘rib chiqamiz.

Adabiyot tarixi ma‘lumotlariga e‘tibor beradigan bo‘lsak, “Qo‘rqut ota kitobi” ozarbayjon xalq og‘zaki ijodi namunasi ekanligi aytiladi. Ba‘zi manbalar esa bu kitob Usmonli turklar adabiy merosiga taalluqli ekanligini da‘vo qiladilar. Nima bo‘lganda ham, Turkiy o‘g‘uzlarning qimmatbaho eposi bo‘lmish mazkur obida o‘zining juda qadimiyligi, badiiy-estetik qimmatini bilan nafaqat barcha turkiylarning, balki jahon kitobsevarlarining ham sevimli, o‘qimishli kitobiga aylangan.

Bu bebaho epik yodgorlik 2018-yilning 28-noyabrida YUNESCO tomonidan “Insoniyatning nomoddiy madaniy merosi” ro‘yxatiga kiritilganligi ham yuqoridagi fikrimizni tasdiqlaydi. “Turkiylarning ko‘p asrlik madaniy qadriyati va mushtarak merosining ifodachisi bo‘lgan “Qo‘rqut ota” atrofida shakllangan doston, ertak va musiqa an‘analari turk dunyosining barcha hududlarida saqlanib kelmoqda. Qo‘rqut ota bilan bog‘liq o‘ziga xos madaniyatni tashkil qilgan va tildan tilga, avloddan avlodga o‘tib kelayotgan dostonlar, ertaklar va musiqalar bilan bog‘liq qadriyatlar xalq xotirasida o‘z mavjudligini davom ettirmoqda. Shuningdek, ayni qadriyatlar atrofida turkiy xalqlarning birligi va jipslashuviga xizmat qilmoqda” [Qo‘rqut ota kitobi, 2025: 10].

“Qo‘rqut ota kitobi” turkiylarning juda qadimiy asarlaridan biri bo‘lganligi bois, unda o‘g‘uz qabilalariga mansub bo‘lmagan boshqa turkiy qabilalarning ham orzu-o‘ylari, umidlari, qahramonlik fazilatlari, xoqonlarini ulug‘lash ruhi kabi xususiyatlari singishib ketgan. Nazarimizda, L.N.Gumilyovning “Qadimgi turklar” kitobida qayd etilgan doston qahramoni Say Solang “Qo‘rqut ota” dostonining barcha hikoyalarida (12 hikoya) qatnashadigan, doston sujetini bir-biriga bog‘lab turadigan obraz Solar Qozonning ilk varianti bo‘lsa, ajab emas. “Folklorning ayrim unsurlarini turkiy zamonasi sanasiga taqash mumkin. Baxshi N.Ulagashyovdan yozib olingan dostonlardan biri – “Say Solang”da juda qadim davrlarga oid bo‘lgan parchalar bor. Dostonning mazmuni sodda, unchalik aslli ham emas; bahodir yigit jasoratlar ko‘rsatib, dushmanlari va jinlarni yengadi” [Гумилев, 2007: 371]. Haqiqatan ham, biz tahlilga tortayotgan dostonda eposning yosh, o‘smir qahramonlari misli ko‘rilmagan jasoratlar ko‘rsatadi. Raqiblarini, devni yakkama-yakka kurashlarda mag‘lub etadi.

Asar muqaddimasida ekspozitsiya sifatida Qo‘rqut otaning ta‘rifi, tavsifi beriladi. Qo‘rqut otaning baxshichiligiga, ilohiy qudratiga, eranlar bilan suhbatga kirisha olishiga ishora qilinadi. Bir qator tadqiqotchilar bu haqda ma‘lumot berishgan, jumladan, A.Abdurahmonov: “Qo‘rqut ota xalqning quvonchi va tashvishli kunlarida ko‘rinadigan, ularga maslahat va madad beradigan obrazdir. Shunday xususiyati bilan u bizga turkiy xalqlarning ilohiy maslahatchisi qiyofasidagi ulug‘ timsolni eslatadi [Абдурахмонов, 2006: 147]. Alisher Navoiyning “Nasoyim ul-muhabbat” asarida keltirilgan: “Turk ulusi orasida shuhrati ondin ortiqroqdurki, shuhratqa ihtiyoji bo‘lg‘ay. Mashhur mundoqdurki, necha yil o‘zidan burunqini, necha yil so‘nqini kelurni debtur. Ko‘p mav‘izomuz mag‘izliq so‘zlar orada bor” [Qo‘rqut ota kitobi, 2025: 9] kabi muhim fikrlari Qo‘rqut

ota haqidagi yuqoridagi mulohazalarni isbotlaydi. Uni mifologik qahramonlarning biri sifatida qarashimizga va qadrlashimizga asos bo‘ladi.

Dostonning turli variantlarida Qo‘rqut otaning qo‘bizi va uni qanday yasaganligi haqida afsonalar keltiriladi. Ana shu afsonalarda bosh qahramon timsoli, ya‘ni cholg‘u asbobini qo‘lga kiritish haqidagi sujet ko‘rinishlarida evrilish usulidan maksimal foydalaniladi. Shu haqdagi afsonalarning soni – ikkita. Birida farishtalar ijobiy qahramon qiyofasida Qo‘rqut ota tushiga kirib, qo‘bizning yasalish sirlarini aytib beradi. Qo‘rqut otaning niyat qilgan cholg‘u asbobini yaratish jarayoni juda og‘ir kechadi. U o‘rmondagi har bir daraxt bilan tirik odamlar bilan so‘zlashgandek suhbatlashadi. Ularni tinglaydi. Uning xayolida daraxtlar odamga aylanib Qo‘rqut otaga yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatadi. Ba‘zi daraxtlarni kesib orzusidagi qo‘bizini yasab ham ko‘radi. Ammo keyingi bosqich ishlarini tushunmay, tushkunlikka tushadi. Besamar kezishdan charchagan Qo‘rqut ota horib charchab, bir qarag‘ayning ostida uxlab qoladi. Uning chin ko‘ngildan qilingan orzu-umudlari, ya‘ni Xudodan yaxshilik, faqat el-elat uchun, ularning yaxshi kunlarini maroqli o‘tkazish uchun so‘ralgan iltijolar ijobat bo‘lib, Allohning iltifotiga sabab farishtaga aylangan a‘mollar uning tushiga kirib qo‘biz yasash jarayonini tushuntirib beradi. Qo‘rqut ota uyg‘onib tushini eslab, cholg‘u asbobini o‘z qo‘llari bilan yasab oladi.

Yana bir afsonada esa parilar shayton qiyofasida kelib, Qo‘rqut otaning qo‘biz yasay olmaganidan xursand bo‘lishadi. O‘zlaricha Qo‘rqut otadan uzoqlashib, cholg‘u asbobini (qo‘bizni) muhim jihatlarni bir-biriga aytishib, otaning ustidan kulishadi. Ularning pinhona suhbatidan voqif bo‘lgan Qo‘rqut ota shu zaylda orzusidagi cholg‘u asbobini yasalish sirlarini bilib oladi.

Inson hayotiga aralashadigan ibtidoiy tasavvurlar mevasi bo‘lgan parilar obrazi “Avesto” kitobida qayd etilganligini tadqiqotchilar yozib qoldirishgan: “Payrika (pari) obrazi O‘rta Osiyoda yashagan qadimgi dehqonlarning zardushtiylikdan burungi mifologiyasida shakllangan bo‘lib, dastlab hosildorlik kulti bilan bog‘liq holda tasavvur qilingan. Zardushtiylik ta‘limoti kelib chiqqach, ezgu kuchlar toifasiga mansub bo‘lgan, ko‘pincha mifologik obrazlar singari pari ham yovuz kuch ramziga aylantirilgan.

“Avesto”da tasvirlangan pari obraziga xos asosiy belgilar quyidagilardan iborat: 1. Yovuzlik olamiga mansublik. 2. Antropomorf (inson ko‘rinishida) va zoomorf (jonzodlar) qiyofasida namoyon bo‘lishi. 3. Husni jamolda benazirlik. 4. Ezgulik olami vakillariga qarshi kurashish. 5. Sehr-jodu qudratiga egalik. 6. Devlar bilan aloqadorlik” [Ўзбек фольклоршунослиги, 2017: 578].

Qayd etilgan mazkur fikrlardagi parilar Qo‘rqut ota qo‘bizining yasalish sir-asrorlarini odam va shayton qiyofasiga evrilgan holda ogoh etishadi. Biri Qo‘rqut otaning ilohiy qudratga ega komil shaxsligini kitobxonga sezdirsa, biri “hargiz yomonlik istab, yaxshilik qilguvchi” kuchlar ekanligini roviylar metamorfoza usuli bilan anglatmoqda.

“Avesto”da parilarning it qiyofasiga kira olish xususiyati mavjudligi aytiladi [Ўзбек фольклоршунослиги, 2017: 577]. Qazilik tog‘ida otasi Dursaxon (ig‘vogarlar yolg‘oniga uchib) tomonidan yo‘y o‘qi bilan o‘ldirilib tashlab ketilgan Bo‘g‘ochni ikkita sadoqatli iti qo‘riqlab turar edi, degan jumlar bor [Qo‘rqut ota kitobi, 2025: 117]. Nazarimizda, ana shu itlar ham ezgulikka xizmat qiluvchi homiy kuch timsoli – qo‘riqchilarga aylangan parilardir. O‘lgan kishi jasadi ustidan itning sakrab o‘tishi, ruhning qaytishi alomati sifatida ko‘rilgan. Bo‘g‘och parilar – itlar yordamida qayta tiriladi. Shuning uchun ham u otasini kechiradi.

Islom diniga sig‘inuvchi turkiy xalqlar orasida Xizr mifologik qahramoni ham mavjud bo‘lib, u homiy ruh sifatida talqin etiladi. Xuddi ana shu mifologik obraz chol qiyofasiga evrilib,

Bug‘ochni sog‘ayishi uchun malham bo‘luvchi shifobaxsh o‘t-o‘lanlarni aytib beradi. Ana shu shufobaxsh o‘tlar bilan Bo‘g‘och o‘zini davolaydi. Dursaxonning xotini, Bo‘g‘ochning onasi – Gulchehra Qazilik tog‘ida qon qaqshab yotgan o‘g‘li ahvolini ko‘rib, iztirobga tushadi. Farzand dog‘i uni junbushga keltirib quyushqondan chiqaradi:

Oqar suvlaring oqmay qolsin, Qazilik tog‘i!
Soyali daraxtlaring kul bo‘lsin, Qazilik tog‘i!
Chopgan kiyiklaring tosh bo‘lsin, Qazilik tog‘i!

[Qo‘rqut ota kitobi, 2025: 33]

Xushmanzara, bahavo tog‘ning salobat to‘kib o‘tirishdan, qoyalarning viqoridan biror naf bormiki, uning farzandi ajal bilan olishayotgan bo‘lsa... Onaning qarg‘ishida ham evrilish xususiyatlari bo‘rtib ko‘rinadi. Oqar suvlarning cho‘l-u biyobonga, sahroga aylanishi, soyali daraxtlarning yonib kultepaga aylanishi, kiyik ovlab shu kuyga tushgan farzandining ahvolidan ozurda ona chopqir kiyiklarni toshga aylanib qolishini istaydi. Balki shunda hech kim kultepaga aylangan joylarni xohlamaydi, hayvonlar ortidan quvmaydi. Biror kimsa o‘lim topmaydi.

Ko‘rinadiki, badiiylik, obraz yaratish, sujet elementlarini harakatga keltirishda o‘ziga xos priyom, usul sifatida qo‘llanadigan evrilish motivi badiiy asarning o‘qimishligini, ontologik mohiyatini yuksak darajaga ko‘tirishga xizmat qilmoqda.

“Ota Qo‘rqut kitobi” dostonining ko‘pgina hikoyalarida evrilish motivi asos qilib olinmagan. Shu bois ayrim dostonlarga to‘xtalib o‘tishni maqsad qildik. Quyida “Duxoxo‘ja o‘g‘li Dalli Dumrul” dostonida obraz yaratishda evrilish motividan maksimal foydalanilganligi guvohi bo‘lamiz. Dostonda Dalli Dumrul tegajoq, o‘tganni o‘rog‘ini, ketganni ketmonini olib qo‘yadigan, ota bezori, ona bezori, zo‘rabor kimsa sifatida tasvirlanadi. Oxir-oqibat shunday bo‘ladiki, u bilan janjallashmagan odam zoti qolmaydi. Shunda u poda o‘tar yo‘ldagi soy ustiga bir Sirot ko‘prigidek o‘tish yo‘lagi qurib o‘tganlardan 33 aqcha, o‘tmaganlardan majburlab 40 aqcha oladigan bo‘ladi. Bandasidagi bu beboshlik Haq taoloni bezovta qiladi. Bezorini jonini olish uchun Azroilni odam qiyofasida uning huzuriga jo‘natadi. Azroilni ko‘rgan Dalli Dumrul bir zum o‘zini yo‘qotadi. Azroilni kimligini, nima sababdan kelganligini anglagach, u bilan suhbatga kirishadi. Azroil – jon oluvchi farishta Dalli Dumrul qarshisida oq sochli, moviy ko‘zli nuroniy qiyofasida paydo bo‘ladi. Qilmishi faqat ozor berishdan iborat bo‘lgan, shayton vasvasasiga uchgan, manmanlik shohsupasini zabt etgan doston qahramoni Azroilni ham tutib o‘ldirmoqchi bo‘ladi.

– Men seni keng joyda ko‘rmoqchi edim, lekin tor joyda qo‘limga tushding. Seni o‘ldiray, yaxshi xulqli yigitning jonini qutqaray! – deb qilichini sug‘irib, Azroilga hujum qilibdi. Lekin Azroil bir kabutarga aylanib, derazadan uchib ketibdi. Dalli Dumrul Azroilni ketganini ko‘rib, miriqib kulibdi [Qo‘rqut ota kitobi, 2025: 89].

Mazkur parchadan ko‘rinyaptiki, birgina evrilish hodisasi orqali farishtaning sehr-joduga ega ekanligi, hamma narsa xudoning qo‘lida ekanligi, uning farishtalariga yovuz kuchlar daxl qila olmasligiga ishora qilinadi. Bu badiiy usul obraz yaratishda savolga, shubhaga o‘rin qoldirmasdan sujet chiziqlarini bir-biriga ulaydi.

O‘lim farishtasi Dalli Dumrulning ortidan quvib, uni tavbasiga tayantiradi. Zo‘rabor ilohning qudratiga taslim bo‘lib, unga yolvora boshlaydi. Shunda Azroil bu iltijolarini koinot Sarvariga qil, men bir ijrochiman, – deb javob beradi. Allohga chin ko‘ngildan qilingan munojot qabul bo‘lib, Haq taolo Azroilga: “Joni o‘rniga jon topsin, uni afv qilay” – deb javob beradi.

Dalli Dumrul otasidan jonini baxshida etishni, uning gunohidan kechishini so‘raydi. Ota rad javobini beradi. Onaizor ham xuddi shu javobni takrorlaydi. Dunyoga keltirgan ota-onalar bir bezori farzandlari uchun o‘limga rozi bo‘lishmaydi. Mazkur jarayon sharqona an‘analarga, urf-

odatlarga to‘g‘ri kelmasligi kitobxonni o‘ylantirib qo‘yadi. Nega? Qadimgi turkiylarda farzandi uchun jonini qurbon qilish holatlari butunlay boshqachamikin. Axir farzandi uchun jonini nisor qilish ko‘pgina asarlar bezagi sifatida qaraladi-ku?! Sharq kishisi shunday deb o‘ylaydi, albatta. Aslida dostonida ham sharqona qarashlarga xayrixohlik bor. Asar so‘ngida farishtalar “oldin kelgan oldin ketadi” qabilida ota-onalarini jonini oladi.

Biroq ramziy ma‘noda doston hikoyasining umumg‘oyasidan kelib chiqib, aytish mumkinki, Dalli Dumrulning fe‘l-atvoridagi noqislik, yovvoyilik odamoxunlikka aylanishini, tafakkur evrilishi sodir bo‘lishini istagan ota-onalar, uning iztirob chekishini, bu orqali qalban tozarishini, Haq taolo aytganday, ular buyurganiday hayot tarzini kechirishni xohlaydilar.

Dalli Dumrulning umr yo‘ldoshi Haq taoloning nikohi hurmati eri uchun jonini qurbon qilishga rozilik beradi. Yer-u osmon guvohligida, nikoh bilan qayd etilgan juftlikning birining boshqasiga jon berishga tayyorligi har ikki dunyoda juda ulug‘langan. Bu jarayon Oyqiz tilidan o‘zining ta’sirli ifodasini topadi. *“Yuksak tog‘larda sensiz yursam, tog‘lar men uchun qabrga aylansin, sensiz sovuq suvlar ichsam, qonim suvga aylansin, oltin-kumushingni sarflasam, daromatim kafan puliga aylansin, sendan keyin bir yigitni quchsam, ilonga aylanib bug‘ib o‘ldirsin”*, – deb nola qiladi. Bir-biriga vafodor sevishganlarni podshohlar kechirganligi, gunohidan o‘tganligi badiiy kitoblarda mavjud edi (Navoiy, “Ikki vafoli yor” // “Hayrat ul-abror” dostonida). Bandalaridagi bunday vafodorlikni his qilgan parvardigor Dalli Dumrul va Oyqizga 140 yil umr beribdi.

“O‘zbek mifologiyasining taraqqiyoti qadimgi ajdodlarimizning totemistik, animistik, dualistik va magik inonchlari; ibtidoiy odamlar turmushida ritual-ramziy ahamiyat kasb etgan marosimlar; O‘rta Osiyoda yashagan qadimgi qavmlar dunyoqarashida alohida o‘rin tutgan otashparastlik aqidalari; Islom dini ta’limoti va u orqali O‘rta Osiyoga kirib kelgan Sharq, xususan, arab folklori an‘analari va boshqalarning ijodiy ta’siri bilan bevosita aloqadordir” [Жўраев, 2009: 90]. To‘g‘ri ta’kidlanganidek, totemistik qarashlar doston sujetida sezilib turadi. Yomonlik qilguvchi, yovuz odamlarni Alloh toshga, qabrga, ilonga aylantirib qo‘yishiga ishonch insonlarning ibtidoiy qarashlari sifatida hamon saqlanib kelinadi.

Undan tashqari, yuqorida qayd etganimiz M.Jo‘rayev fikrlari “Qo‘rqut Ota” dostonining “Basatning Tepako‘zni o‘ldirgani haqidagi doston” hikoyasida ham o‘z isbotini topadi. Asardagi yovuzlik timsoli sifatida parizodlarning odamzod turmush tarziga yetkazgan ziyon-zahmati, Homerning “Odissey” asaridagi Polifem obraziga o‘xshagan bir ko‘zli odam – dev timsoli sharqona doston va ertaklar sujeti bilan uyg‘unlik kasb etadi. Yovuz kuchlar bilan jang botirning haqiqiy bahodirligini isbotlovchi sinov ekanligi tasvirlanadi.

Kutilmaganda dushman hujumiga uchragan o‘g‘uz qavmi ancha talafot berib qochib qolishadi. Tun qorong‘isidagi tahlikali chekinish Aruz xo‘janing kichkina o‘g‘ilchasini daraxtzorda tushib qolishi – yo‘qolishi bilan yakun topadi. Inson bolasini bir arslon topib olib, emizib katta qiladi. Qarangki, tabiat odamzodga do‘stligini bot-bot eslatib turadi. Yaratning yaratig‘iga ziyon-zahmat yetkazmaydi. Kunlar o‘tib arslon boqib olgan bolani jamiyatga qaytaradilar. Unga Basat deb ism ham qo‘yishadi. Basit avval insonlarday yashashga ko‘nika olmaydi. Keyinchalik esa ko‘nikib ham ketadi. Lekin tabiat bilan hayvonlar orasida yashashni odat qilib oladi.

Kunlarning birida odam nasliga ikkinchi sinov yuboriladi. Bu gal butunlay boshqacha – beozor tabiat bilan zulmkor insoniyat taqdiri tutashadi. Inson o‘sha yovuzligini yana takrorlaydi.

“Kunlardan bir kun o‘g‘uz yaylovga ko‘chibdi. Aruzning bir cho‘poni bor ekan. Uni Qo‘nir xo‘ja Sariq cho‘pon deb atashar edi. O‘g‘uz elida undan avval hech kim ko‘chishga jur‘at qilmas

ekan. Uzun buloq deb atalgan mashhur buloq bor ekan. O’sha buloq atrofiga parilar tushgan ekan. Qo’ylar birdan hurkib ketibdi. Cho’pon serkadan achchiqlanib oldinga yuribdi. Qarasaki, parizod qizlar qanot qoqib uchishmoqda. Cho’pon egnidagi choponini parilar ustiga otibdi va bir pari qizni tutib olibdi. Nafsi hakalak otib pari qizga teginibdi. Qo’ylar battar hurkishibdi. Cho’pon qo’ylarini oldiga yugiribdi. Bu orada qanot qoqib ucha boshlagan pari cho’ponga yuzlanib:

– Ey cho’pon, yil adog’ida yonimga kel, menda amonating bor, olib ketasan. Sen bu ishing bilan o’g’uzlarning boshiga falokat keltirдинг, – so’zini yakunlabdi pari” [Qo’rqut ota kitobi, 2025: 116].

Vaqt o’tib o’g’uzlar yana yaylovga ko’chganida pari yana qushga aylanib uchib kelibdi. Mana omonating, ol, deb qayta uchib ketibdi. Bu kun Bayindirxon beklari bilan sayrga chiqqan kunga to’g’ri kelibdi. Buloq boshidagi g’aroyib narsaning ustidan kelib qolishibdi. Tepib ko’ribdilar, tepgan sari kattalashib boraveribdi. Qattiq tepkilar zarbidan yorilgan bahaybat tuxum ichidan bir o’g’lon chiqibdi. Cho’ponning qilgan gunohidan, ya’ni zinosidan gavdasi inson ammo peshonasida bittagina ko’zi bor maxluq tug’ilgan ekan.

“Xalq ijodi namunalarining, jumladan, “Qo’rqut ota kitobi”dagi hikoyalarning eng ibratli jihati ularda ko’pda inson hayoti tabiat bilan bevosita bog’liqligiga e’tibor qaratishida ko’rinadi. Hikoyalarda qahramonlar hayoti havo, suv, tuproq, olov, tog’lar, daraxtlar, jonzodlar bilan chambarchas bog’liqligi chuqur ochib beriladi” [Ulug’ov, 2021: 64]. Umuman olganda, “Qo’rqut ota kitobida”dagi hikoyalar sujetiga e’tibor berib kuzatsak, barcha qahramonlar tabiat bilan o’zaro aloqadorlikda yashashadi. Ov tasvirilarida ham me’yorni ushlab turadi. Odamlar tomonidan tabiatga nisbatan qaqshatg’ich zarbalar tasvirini ko’rmaymiz. Ammo biz tahlilga tortayotgan mazkur doston-hikoyada o’sha muvozanat buziladi.

Darhaqiqat, tabiat qoidalariga zid xatti-harakatlar, tabiiy dunyoning yaratilishiga qilingan shafqatsiz munosabat qattiq qarshiliklarga, falokatlarga sabab bo’ladi. Dardni bergan shifosini ham beradi. Tabiat o’zi balo yuborib, uni daf qilish yo’lini ham o’zi o’rgatadi. Ya’ni dostonida Basit arslonlar orasida katta bo’lgan, uni yovvoyi tabiat ulg’aytirgan, bu borada uning tajribasi, qolaversa, sezish qobiliyati insonlarga qaraganda kuchliroq. Shuning uchun ham xalqi boshiga tushgan kulfatga u balogardon bo’la oladi. Bir ko’zli devni u daf eta oladi.

Totemistik qarashlarda gunohga botgan yoxud butkul gunohkor odamlar yaratgan muhitda tarbiya topgan insonlar kun kelib, yorug’ dunyoni tark etgach hayvonlarga, toshlarga, narsa-predmetlarga aylanib qolishgan. Ularning yomonliklari “mukofoti” shu ko’rinishda qaror topgan. “Totemlar haqida rivoyatlar to’qilgan. Bular totemning avlodlari to’g’risidagi afsonaviy timsollardan iborat edi. Bu afsonalarda avlodlar hayvon ko’rinishida, ba’zan hayvon nomi qo’yilgan odam qiyofasida govdalangan. Bu afsonaviy avlodlar go’yo ov qilganlar, har xil marosimlarni bajarganlar. Oxirida avlodlar yer tagiga kirib ketishgan. Yoki qoyalarga, daraxtga, toshga aylanib qolganlar” [Жўраев, Саиджонов, 1998: 28].

Aslida, mazkur doston hikoyalarda ham tez-tez uchrab turadigan gunohga qo’l ursam qurigan daraxtga, yolg’iz toshga, cho’lga, sahroga aylanib qolishni qasam sifatida qabul qilgan doston qahramonlari tomonidan aytilgan jumlar totemistik aqidalarga borib taqaladi.

Xullas, bir ko’zli odam qiyofasidagi valadi zino butun bir o’g’uz xalqini yeb bitirishga kirishadi. Nafsi baddan hosil bo’lgan, Alloh tomonidan taqiqlangan, shariatga zid harakatlar gunohi to’planib devga evriladi.

Urushdan zafar tug’ini baland ko’tarib qaytgan Basit qarshisiga chiqqan bir yolg’iz kampir bo’lgan voqeani el qahramoniga so’zlab beradi: Bu yolg’on dunyoda ajabtovur ishlar bo’lmoqda. O’z o’tlog’ida o’g’uz eli tinch, xotirjam qo’y, podalarini boqolmay qoldi. Qora po’latdan yasalgan

qilich, nayzalar unga kor qilmaydi. Alplar sardori Qozonni bir zarba bilan mag‘lub etdi. Ukasi Qora G‘unani o‘ldirdi. Uning dastidan Bugduz Eman qutula olmadi. Oqsoqolli otang Aruzni qon qaqshatdi... O‘lpon deya kuniga ikki odamning go‘shini yeydi. To‘rt o‘g‘illi bittasini berib, uch o‘g‘il bilan qoldi. Mening ikki o‘g‘lim bor edi. Bittasini berdim. Bir o‘g‘lim qoldi. Yana navbat menga kelib turibdi, deb kampir zor qaqshab yig‘lay boshlabdi...

Qo‘rqinchli, hayot-mamot jangga otlangan Basat Tepako‘zga o‘zini tanishtirib bir so‘z debdi:

Elim, makonim, tug‘ilgan joyim, bilsang, janubdir.
 Qorong‘i kechada yo‘lni yo‘qotsam, umidim Oллоhdir.
 Bayroqni baland tutgan xonim Bayindir xondir.
 Jangda oldinga ketar alpning oti Ulash o‘g‘li Solar Qozon,
 Otamning otini so‘rar bo‘lsang, ulkan daraxtdir.
 Onamning otini so‘rar bo‘lsang, o‘kirgan arslon.
 Mening ismim so‘rar bo‘lsang, Aruz o‘g‘li Basatdir.

[Qo‘rqut ota kitobi, 2025: 127]

E‘tibor berib qaralsa, Basat otasini daraxt deb ataydi. Bu uning ulug‘vorligini ifodalaydi. Butun koinotni Alloh yaratganligiga ishora qiladi. Shu bilan birga, men ham shu tabiatning bir bo‘lagiman, seni yengishga kuch-quvvatni shu tabiatdan olaman, degan hayqiriq bilan Tepako‘z yuragiga vahima soladi. Onasini sher – arslon deyishi bilan esa bu tog‘- u toshda faqat u hukmron bo‘lishga haqli ekanligini tushuntiradi.

Ko‘zidan zarba yegan, holdan toygan dev Basatning ushbu so‘zlaridan keyin unga chinakam yolvorishni boshlaydi. Uni o‘ldirmasligini so‘raydi. Basat esa uni o‘ldirib elini balodan qutqaradi.

“Alp – saltanat egasi chohga tushsa, ko‘p haqiqatlarning, saltanatning, ozodlig-u erkning qadr-qimmatini, mohiyatini angelaydi. Siyosat o‘yinlarini teran tushunadi. Choh (zindon) alpga hayotning, umrning, odamiylikning mohiyatini, davronning g‘animatligini, mag‘zini anglab yetishga imkon yaratadi. Sinov maydoni bo‘ladi... Choh (asirlik (!) – A.T.) sabrga o‘rgatadi, aql bo‘ladi” [Турдимов, 2012: 55].

Doston qahramonlariga nazar tashlanganda, quyidagi holat namoyon bo‘ladi. Ularning har biri o‘quvchi uchun ibrat maktabiga aylana oladi. Masalan, birinchi hikoyada Bo‘g‘och xoinlar ig‘vosi sabab, otasi tomonidan og‘ir yaralanib, uzoq muddat davolanadi. Ikkinchi hikoyada Solor Qozonning o‘g‘li Uruz kofirlar tomonidan asirga olinib, zindon azobini boshidan kechiradi. Uchinchi hikoyada Boy Bo‘ribek o‘g‘li Bamsi Bayrak o‘n olti yil zindonda yotadi... Beshinchi hikoyadagi Dalli Dumrul Azroil bilan nizolashib joni halqumiga keladi. Tangri taologa ming-ming iltijolar qilib, gunohlarini afv ettirishga erishadi. Oltinchi hikoyadagi Qan To‘rali kofirlar qo‘liga bandi bo‘lganda Saljan xotin, ya‘ni o‘zining sha‘riy xotini qutqarib oladi. Yettinchi hikoyada Qazilik Xo‘ja ko‘p yillar asirlik “sharbati”ni ichadi. To‘qqizinchi hikoyada Begil jangda bir necha oy qahramonliklar ko‘rsatib, mag‘lub ham bo‘ladi. Biroq Bahodirlar jangda o‘lmaydi, Allohning inoyati-la g‘olib bo‘ladi. O‘ninchi hikoyada shahzoda Egrak o‘n yil asrlik azobini boshidan kechiradi. O‘n birinchi hikoyada esa Qozon o‘n besh yil asirlikda yotadi. Beshikdagi o‘g‘li o‘n besh yoshga to‘lib otasini qutqaradi.

Ko‘ramizki, birgina Basat asirlik azobini chekmaydi. Uning sinov muddati o‘rmonda Arislonlar orasida yashagan vaqtlari edi. Sh.To‘rdimov ta‘kidlaganidek, Basat yovvoyi tabiat qo‘ynida yovdan qo‘rqmaslikni, botirlikni, yakkama-yakka jang qilishni, ov qilishni, mardlik va sherdek chayirlikni o‘rgangan edi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zaro bo‘linishlar: urushlar va boshqa sabablar tufayli buyuk saltanatlar shon-u shuhratiga putur yetgan. So‘ngra xalqni, millatni birlashtira olgan Alpomish, Manas singari “Qo‘rqut ota kitobi” qahramonlari ham yangi avlod – Alplar tug‘ilib, turkiy xalqlarning tarix sahnasidagi oldingi yuksak mavqeyini tiklashgan. Xuddi shu voqealarning badiiy ifodasi “Qo‘rqut ota kitobi” dostonlarining asl mohiyatini tashkil etadi.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. Eshonqul J. Mifologik tafakkur talqini. Saylanma. II jild. – Toshkent: Akademnashr, 2025. – 408 b.
2. Qo‘rqut ota kitobi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2025. – 175 b.
3. Ulug‘ov A. Jahon adabiyoti (Turkiy xalqlar adabiyoti). – Toshkent: Muharrir, 2021. – 423 b.
4. Абдурахмонов А. Туркий халқлар оғзаки ижоди. – Самарқанд. СамДУ, 2006. – 147 б.
5. Гумилев Л.Н. Қадимги турклар. – Тошкет: Фан, 2007. – 371 б.
6. Жўраев М. Фольклоршунослик асослари. – Тошкет: Фан, 2009. – 174 б.
7. Жўраев У., Саиджонов И. Дунё динлари тарихи. – Тошкет: Шарк, 1998. – 174 б.
8. Турдимов Ш. Этнос ва эпос. – Тошкет: Ўзбекистон, 2012. – 95 б.
9. Ўзбек фольклоршунослиги. – Тошкет: ЎЗМЭ, 2017. – 578 б.
10. www.ziyo.net
11. www.wikipediya.uz

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
  1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
  2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
  3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
  4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
  5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
  6. The abstract should be no more than 120-150 words.
  7. At the bottom of the abstract, 7-10 key words should be given that illuminate the content of the article.
  8. The article should be prepared in the following form:
    - a) Introduction;
    - b) Main part;
    - c) Results and Discussions;
    - d) Conclusions;
    - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
    - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
    - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as “Figure”. Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilm-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqanda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUIYIDAGI YO‘NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

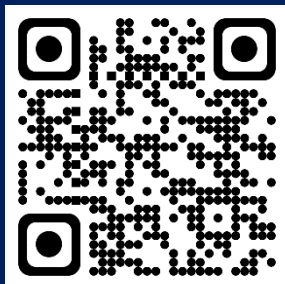
@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
  - a) Kirish (Introduction);
  - b) Asosiy qism (Main part);
  - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
  - d) Xulosalar (Conclusions);
  - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
  - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
  - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
“ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

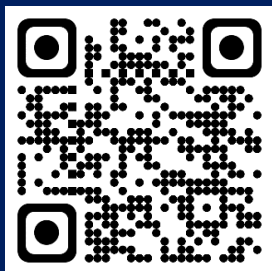
@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
  1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и внизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа А4.
  2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
  3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
  4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
  5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
  6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
  7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
  8. Статья должна быть подготовлена в виде:
    - a) Вступление (Introduction);
    - b) Основная часть (Main part);
    - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
    - d) Выводы (Conclusions);
    - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
    - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
    - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекондованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğretim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
  1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
  2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
  3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
  4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
  5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
  6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
  7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
  8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
    - a) Giriş (Introduction);
    - b) Ana bölüm (Main part);
    - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
    - d) Sonuçlar (Conclusions);
    - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
    - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
    - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar “Resim” olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmelidir.
- Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2026-yil 24-martda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2026-yil 27-martda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturasini.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –15,4.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma №806

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9

772992

922004